

Simon Reeve

Sammhaaval

Minu elu ja rännud

Inglise keelest

tõlkinud

Maria Lepik

Originaali tiitel:
Simon Reeve
Step by Step
The Life in My Journeys
Hodder & Stoughton, 2018

Toimetanud Priit Põhjala
Kujundanud Piret Niinepuu-Kiik

Copyright © Simon Reeve 2018
Tõlge eesti keelde © Maria Lepik ja Tänapäev, 2021
Fotod: autori erakogu

ISBN 978-9949-85-942-9
Trükitud AS-i Pakett trükikojas

Jake'ile

Sisukord

1. A-Rühm 9
 2. Salasõidud 31
 3. Härra G. Raffe 42
 4. Poiss sillal 56
 5. Coire Gabhail 74
 6. Jalg ukse vahel 87
 7. Raadiotelefonid ja binoklid 106
 8. Kaksiktornid 121
 9. Lein 146
 10. 11. septembri terrorirünnak 156
 11. Antraks ja kalamari 170
 12. Polomäng peata kitselaibaga 196
 13. Ori ja tiigrid 214
 14. Kaloni minarett 228
 15. Viinaterrorism 242
 16. Vaenulikud keskkonnad 258
 17. Mr Big Beard 274
 18. Presidendiga kalastamas 292
 19. Reisimise kuldajastu 323
 20. Eksortsism mungakloostri 340
 21. Avavangla 360
- Tänuõnad 376

ESIMENE PEATÜKK

A-Rühm

Kõik tundus valesti. Olin higist märg, mu pea lõhkus ja jäsemed valutasid, nagu oleksin osalenud raskel võidujooksul. Ma lebasin varastel hommikutundidel näoli voodil, riided seljas ja mudased saapad jalas. Avasin silmad. Tuba hakkas ringi käima. Keerasin küljele ja tundsin kõikevõitvat iiveldust. Ajasin end vaevaliselt jalule ja peaaegu kukkusin vastu hotellitoa seinu. Mu jäsemed vappusid nüüd ja tuba käis talumatu kiirusega ringiratast. Teadsin, et asi on tõsine. See pole pohmell, gripp või toidumürgitus, vaid midagi hoopis hullemat.

Oli aasta 2006 ja ma olin Lääne-Aafrikas Gabonis, filmimas saadet „Equator”, oma esimest suurt telesarja ja suurimat seiklust. Enamiku inimeste jaoks on ekvaator kõigest kujuteldav joon, mis kulgeb neljakümne tuhande kilomeetri pikkusena ümber maakera keskosa. Kuid ekvaator jääb troopikate südamesse, mis on koduks planeedi mitmekesisimatele metsiku looduse kooslustele ja kus on ka suurim inimkannatuste kontsentratsioon. Selle joone järgimine pidi mind viima ülimatesse äärmustesse ja maailma sääraresse osadesse, mida televisioonis vaevalt nähtud on. See reis pidi mu elu muutma. Mitte selle lõpetama.

See osa telesarjast oli alanud Gaboni rannal, täielikus pärapõrgus, täpisealt null laiuskraadi peal. Olin tulnud kujuteldavat joont pidi läbi Gaboni, maa kaugesse idanurka, kõrvalisse metsa, mis on koduks vaesunud kogukondadele ja haigetele ahvidele, kes kannatavad ebola, otsekui ulmeromaanist pärit kohutava, silmamunasid veritsema paneva nakkuse käes. Ja nüüd mu jäsemed vappusid ja tulitasid. Mul oli palavik ja mind ajas iiveldama. Teadsin, et pean jõudma vannituppa, enne kui mu sisikond hooga välja tuleb.

Käsi vastu seina, fikseerisin pilgu vannitoa ukse kontuurile ja üritasin sammukese astuda. Mu jalad ei liikunud. Olin neile andnud käsu liikuda, aga midagi ei juhtunud. Suutsin sügaval ajusopis oma mõtteid töödelda, aga muud füüsilised kontrollseadised hakkasid üles ütlema. Mu suu põles ja tuikamine meelekohas tugevnes. Leidsin, et ainus viis, kuidas vannituppa jõudmiseks vajalikku hoogu saada, on end mägironija kombel seina küljest lahti lükata.

Tuikusin edasi-tagasi, kukkusin vastu vannitoa ust, vajusin põlvili vanni ette ja oksendasin dramaatiliselt. Hoolimata uimasusest, hämarast valgusest ja pööritavast peast suutsin siiski ära tunda ilmse hoiatusmärgi. Okstes oli verd. Mulle oli kohe selge: see peab olema ebola. Oh jeerum. Minuga on kõik. Siis kaotasin teadvuse.

Tulin teadvusele tunde hiljem, kägaras vannitoapõranda kopitanud linoleumil. Ma värisesin, mu kehatemperatuur tõusis ja ma tundsin hirmu. Aga olin endiselt elus. Mäletan end

mõtlemas, et kui ma pole surnud, siis pean end püsti ajama ja tegutsema. Mitte lärmi tekitama või abi kutsuma või muud säärast mõistlikku. Mitte lohistama end oma kottide ja telefoni juurde ning helistama mõnele kolleegile või BBC hädaabinumbrile, et arsti kutsuda. Vaid hoopis püsti tõusma, verise vanni üle pesema ja allkorrusele minema, et kolleegidega kokku saada ja oma reisi jätkata. Pidime vähetuntud Gabonist lahkuma ja reisima itta, lennates üle naaberriigi Kongo Vabariigi edasi tohutusse Kongo Demokraatlikku Vabariiki. Kongo Vabariigis oli ekvaatoril ja selle läheduses hemorraagilise viiruspalaviku ebola puhang. Sellel puudub ravi, suremus on kuni üheksakümmend protsenti. Mõni ohver veritseb igast kehaõõnest, kuni sureb. See on õudne, kohutav, ja meeleheitel külaelanikud ründasid rahvusvahelisi meditsiini komandosid, süüdistades neid haiguse levitamises. Olin väga tahtnud mööda ekvaatorit Kongo Vabariiki reisida, aga BBC oli öelnud, et see on liiga ohtlik. Nii et selle asemel pidime minema väikesele lennukile, mille ülesanne oli toimetada meid üle selle hullumeelselt ohtliku piirkonna Kongo DV-sse, paika, kus leiab aset vahest kõige vägivaldsem konflikt planeedil pärast Teist maailmasõda. Niisiis ei olnud seegi riik päris ohutu, pealegi pole seal meditsiinasutusi ebolahaigete ravimiseks.

Vannitoapõrandal lebades teadvustasin seda kõike vaid pooleldi. Oleksin pidanud arsti kutsuma. Aga see reis pidi minu jaoks olema täiesti uue peatüki algus televisioonis. Need paar sarja, mis olin BBC-le teinud enne saadet „Equator”, olid olnud

põnevad, elu ja maailmapilti muutvad, aga tegemist oli olnud säästureisidega, mida näidati nii-öelda öises vahetuses pärast „Newsnighti”, juhuks kui inimene pubist koju jõudes teleri sisse lülitab. „Equator” oli suurem idee, auahnem ettevõtmine, ning meil oli rohkem vahendeid ja aega ja erakordsed pühendunud kaameramehed. Lõpptulemus pidi jõudma BBC Two ekraanile parimal eetriajal.

Ma ei saanud kõiki alt vedada. Ainuüksi reisi plaanimiseks oli kulunud nädalaid. Ja ma olin selle teekonna pärast nii elevil. Liikuda mööda ekvaatorit ümber maailma – kes seda teha saab? See oli seiklus, mida raha eest ei osta, eesmärgiga uurida troopika keset, kõige kaunimat ja hämaramat piirkonda plaanidel. Mul võib olla ebola, aga ma olen endiselt elus. Ja kui ma olen endiselt elus, siis ma tahan jätkata. Üritasin vannile toetudes püsti tõusta, aga mu käed ei töötanud, jalgadest rääkimata. Mõistus triivis teadvuse ja teadvusetuse vahel. Tundsin, et mu kehatemperatuur on jaburalt kõrge.

Suutsin end tohutu pingutusega püsti ajada, aga see tekitas tunde, nagu oleks keegi mu pea tsentrifuugi pistnud. Otsides tuge seintelt, käepidemetelt ja käsipuudelt, lohistasin oma koti toast välja ja üle koridori iidse lifti juurde. Uste avanedes hakkasin liftis seisva paari kohkumuseks öökima. Meie pilgud kohtusid ja ma märkasin hirmu, seejärel õudu. Kõik Gabonis teadsid, mis Kongo Vabariigis toimub. Inimesed kartsid ebolat kohutavalt. Paar kiirustas liftist välja, kui mina sinna sisse komberdasin. Kui isekas on minust mõelda vaid oma reisile ja saadetele. Kui ma olen kõndiv Petri tass ebolaga, peaksin oma

toas püsima. Selle asemel vaarusin hotelli fuajeesse, kus ootasid Sophie ja Sam, selle reisilõigu režissöör ja operaator, koos meie Gaboni giidi Lineliga. Nad märkasid, kuidas ma mööda seina edasi nihkun, kott põrandal järel lohisemas, ja ma nägin, kuidas nende suud lahti vajuvad. Ma mitte lihtsalt ei higistanud, vaid pigem tilkusin. Iga millimeeter mu nahal leemendas higist ja ometi ma värisesin.

„Taevake, Simon.” See oli Sam, kes suu esimesena lahti tegi. „Sa näed välja nagu surm.”

„Kehv öö,” pomisesin. „Oksendasin vanni ja magasin põrandal. Mul polnud jaksu voodisse ronida.” Tuikusin edasi-tagasi, mu jalad olid nagu süldist. „Kõik saab korda. Mis kell lend läheb?”

Sophie vaatas mind ja vahetas siis Samiga pilgu. Ta võttis mul käest ja ütles, et ainus koht, kuhu ma lähen, on tagasi voodisse. Nüüd värisesin juba nii hullusti, et ka mu hambad plagisid. Olin kokkukukkumise äärel, aga neil õnnestus mind kolmekesi – pooleldi kandes, pooleldi lohistades – tagasi üles minu tuppa toimetada.

„See on ebola, eks?” pomisesin. „Te ei tohiks mind puudutada. Te peate mu karantiini panema.”

Olime Gabonis reisinud veidi üle nädala. Enne uurimistööd saate jaoks ei teadnud ma sellest kohast peaaegu mitte midagi peale selle, et tegemist on varem Prantsusmaale kuulunud väikese riigiga, mida on õnnistatud – või neetud – tohutute naftavarudega. Aga BBC meeskond oli mulle leidnud suure-

pärase giidi. Linel oli kannatliku meelega, kuid entusiastlik kohalik õpetaja.

Tundsin sarja avastseenide filmimise pärast tõelist elevust. Olime Gaboni pealinnast Libreville'ist laeva rentinud ja popsusime mööda rannikut allapoole. Kasutades GPS-seadet ja käputäit ümber Maa tiirlevaid satelliite, leidsime üles laitmatult puhta liiva ja palmipuudega imeilusa rikkumata ranna. Samas oli see koht täiesti tähelepandamatu. Seal polnud ühtki tahvlit, märki, rannabaari või monumenti. Ometi oli tegemist paigaga, kus ekvaator Aafrikas maale jõudis. See oli maailma keskpunkt.

Telesarja mõte oli lihtne. Pidin ekvaatorit pidi liikuma läbi ainulaadse piirkonna planeedil, läbi riikide, mida vaevasid sõjad, vaesus, haigused, metsade hävitamine ja korrupsioon. Joone järgmine sundinuks meid sisenema kõrvalisematesse piirkondadesse, kohtadesse, mida võõramaalased harva külastavad, võttegruppidest rääkimata.

Kuudepikkune reis pidi mind pärast Gaboni viima läbi Aafrika Ugandasse ja Keeniasse ning edasi kaootilise Somaalia seadusteta piirile. Seejärel Indoneesia, Galápagose saared, lõputus kodusõjas Colombia ja ääretu Amazonas.

Ootasime ekvaatoril liikudes lõpmatuid probleeme. Isegi laevareis lähtepunkti oli olnud sündmusterohke. Esialgu oli kapten eiranud plaani, milles olime kokku leppinud, ja üritanud meile pähe määrada ekskursiooni mingisse suurde laguuni.

„Äkki võiksime minna merele ja ekvaatori juurde siitkaudu,” ütles ta, osutades ebaselgelt ühe poolsaare suunas, kus polnud ilmselgelt ühtki läbipääsu. „Kas see sobiks?”

Ta oli nõus tagasi pöörduma ja avamerele sõitma alles siis, kui me algul viisakalt, seejärel karmilt selgitasime, et tahame võtta riski ookeanil. Kontroll näitas, et kütusevarud ja tema kinnituste järgi pinkide alla paigutatud päästevestid puuduvad. Kaotasime kaks tundi tankides ja päästeveste otsides. Linel kinnitas enda vesti ülimalt hoolega. Nagu ka kaks laevameeskonna liiget. Ükski neist ei osanud ujuda, nagu nad tükk aega hiljem tunnistasid. Suundusime merele, null kraadi poole. Merel oli kahtlemata lainetus, aga sellegipoolest üllatas mind kiirus, millega laevatekile hakkas vett kogunema. Mul on oma kolleegide seas halb maine – mind peetakse väikestviisi Joonaks. Pooled laevadest, millega ma filmimise ajal reisin, näivad peaaegu uppuvat. Ekvaatorile jõudes kühveldasime meeletlikult vett, kasutades ämbreid ja oma joogipudeleid, ja ma tundsin kergendust, kui esimesena laevaninast vette hüppasin, kuivale maale jõudsin ja oma reisiga ametlikult algust tegin. Pidulikku vastuvõttu ei olnud (neid pole mu reisidel kunagi), aga see oli ometigi hetk, mida nautida.

Tagasiteel olid looded ja tuul meie poolt ning juba peagi avastasime Libreville'i, mis uhkeldab oma kasiinode, läppunud hotellide, kilomeetreid pikkade liivarandade ja käputäie ilusate rannaäärsete majadega, mis meenutavad õige pisut maju South Beachil. Enne iseseisvumist 1960. aastal oli Gaboni valitsetud Pariisist; see oli üks neljast territooriumist, mida tunti Prantsuse Ekvatoriaal-Aafrikana. Endiselt riigis viibivad Prantsuse sõdurid olid aidanud säilitada suhtelist stabiilsust ja nafta oli andnud mõnele üksikule õigete tutvustega kohalikule ülimalt

rikkuse. Millalgi 1980ndatel tarbiti Gabonis elaniku kohta kõige rohkem šampanjat maailmas.

Kõikjal, kuhu ma vaatasin, säras seintelt ja plakatitelt vastu president Omar Bongo naeratav nägu. Võimul 1967. aastast, oli ta kõige kauem ametis olnud riigipea Aafrikas, kogu maailmas oli temast ees vaid Fidel Castro. Kriitikud juhivad tähelepanu, et võib-olla ei kasutanud Bongo Gaboni tohutuid naftavarusid päris mõistlikult või ausalt. Ta näis oma isevalitsust ellu viivat ilmatu suurest võika väljanägemisega presidendipaleest. Linel ütles meile närviliselt, et selle filmimine võib probleeme tekitada, eeskätt temale, nii et pöörasime kaamera vastassuunda ja ma piirdusin lihtsalt sarkastiliste kommentaaridega riigijuhil ja tema palee arhitektuuri aadressil.

Hiljem läks meeskond ülejäänud linna filmima ja mina uitasin koos Lineliga mööda rannaserva, kui korraga kihutas mööda peatänavat kohale mootorrattaeskort, sulgedes kõrvaltänavad. Viis minutit hiljem saabus president suures konvois, mis koosnes soomusautodest, limusiinidest, sõjaväeveokeist ja kiirabiautost. Lugesin kokku nelikümmend viis sõidukit. Isegi USA president saab hakkama vähemaga. Prantsuse ründehelikopter sööstis madalalt üle meie peade, kuulipildurid avatud uste juures, pakkudes julgestust ja saates selge signaali, et autokraatlikul juhil on endiselt Pariisi toetus. Prantsuse mõju oli endises koloonias ikka veel valdav. Restoranid olid täis prantslastest naftatööstureid, kelle suud jooksid vett noorte kohalike peale, kallid kaubanduskeskused olid aga täis tuubitud Prantsuse veine ja *foie gras*'d.